

УДК 330.82:334

Сазонець І. Л., д.е.н., професор, Сіпайло Н. А., аспірант
(Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

У статті розглянуто сутнісно-змістовну характеристику поняття «неприбуткова організація» та їх класифікацію. Досліджено етапи розвитку неприбуткових недержавних організацій та їх роль у соціально-економічному розвитку України. Запропоновано основні заходи державного і недержавного впливу на стимулювання розвитку діяльності неприбуткових недержавних організацій.

Ключові слова: неприбуткова організація, громадська організація, соціальний розвиток, економічний розвиток.

Постановка проблеми. Збалансований розвиток будь-якої економічної системи неможливий без впливу неприбуткових організацій, а саме неурядових організацій, які є компонентами цивілізованого суспільства розвинутих країн. Оскільки в економіці ринкового типу розвиток діяльності неурядових організацій є показником демократизації суспільства, успішності реалізованих економічних реформ та індикатором розвитку конкурентоспроможності країни на світовому просторі. Значущість цієї проблематики істотно зростає в умовах розвитку транзитивної економіки, в якій неприбуткові організації виконують свою провідну роль і забезпечують стабільність економіки та зростання соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз досліджень і публікацій. Внесок у теоретико-методологічні та емпіричні дослідження діяльності неприбуткових організацій зробили такі вчені: С. Левченко, В. Балабін, О. Михайловська, В. Новохацький, О. Стегній, О. Тарасов, О. Клименко, В. Нанівська та інші. В працях українських дослідників відображені питання пов'язані з аспектами дослідження розвитку неприбуткових організацій в Україні і проблем їх функціонування, ролі у розбудові громадянського суспільства та в соціально-економічному розвитку держави загалом.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Ступінь дослідження діяльності неприбуткових організацій, а зокрема їх ефективності в напрямку сприяння соціально-економічному розвитку

держави, ще не є достатньо висвітленим і потребує подальшого аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є визначення перспективних напрямів розвитку діяльності неприбуткових організацій в Україні та розробка пропозицій щодо їх подальшого впливу на соціально-економічний розвиток країни.

Основні результати дослідження. Досвід демократичних країн світу свідчить, що громадянське суспільство не може існувати без розвинутої мережі неприбуткових, насамперед, недержавних об'єднань громадян, які забезпечує участь широких кіл громадськості в процесі розвитку країни. Такі об'єднання виконують функції посередника між державою і різними соціальними групами, захищаючи їхні права й інтереси; вони запобігають монополізації державою політичної, економічної та інших сфер життя суспільства, забезпечуючи громадський контроль за діяльністю держави і її структур. Не маючи за мету одержання прибутку, вони перерозподіляють і створюють додаткові фінансові, матеріальні, інтелектуальні та інші ресурси, спрямовані на задоволення приватних і суспільних інтересів. Завдяки таким об'єднанням громадськість також презентує державі власний погляд на різні проблеми – соціальні, культурні, економічні тощо.

Основна діяльність неприбуткових організацій полягає у наданні благодійної допомоги, просвітніх, культурних, наукових, освітніх та інших подібних послуг для суспільного споживання, зі створення системи соціального самозабезпечення громадян та для інших цілей, передбачених статутними документами, укладеними на підставі норм відповідних законів про неприбуткові організації.

Згідно Податкового кодексу України до неприбуткових організацій можуть бути віднесені [1]: громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди; спілки, асоціації й інші об'єднання юридичних осіб; житлово-будівельні кооперативи, дачні (дачно-будівельні), садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства); об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків; професійні спілки, їх об'єднання й організації профспілок, а також організації роботодавців та їх об'єднання; сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; бюджетні установи.

В нашому дослідженні серед різноманіття неприбуткових організацій розглядатимуться питання діяльності саме недержавних організацій.

Для визначення діяльності недержавних неприбуткових організацій в міжнародній практиці використовують терміни:

- недержавні (англ. non-government organizations, NGO) – це поняття, яке вважають найпоширенішим. Воно засвідчує, що організації створювані і керовані громадянами без жодного формального втручання держави. Синонімічним є поняття неурядові організації, оскільки в побутовому словнику держава асоціюється із виконавчою системою влади;

- неприбуткові організації (англ. not for profit, non-profit organizations, NPO) – термін (популярний у США), який передбачає, що організація проводить діяльність, не маючи на меті отримання комерційного прибутку за підсумками цієї діяльності;

- приватні волонтерські організації (англ. private voluntary organization, PVO) – це такі, які діють завдяки волонтерській або добровільній праці (термін поширений у Великій Британії).

Багатоманітність визначень термінів західними ученими зводиться до виокремлення ознак та особливостей, які фактично стосуються громадських організацій. Цими ознаками є: недержавність, неприбутковість, добровільність об'єднання членів, практично відсутнє або лише іноді вживається в іноземній правовій літературі та нормативних актах. Поняття «громадські організації», звичне для української наукової літератури і практики. Дане поняття має місце у Законі України «Про громадські об'єднання», де визначається як громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи [2]. З цього визначення випливає те, що громадяни для здійснення і захисту своїх прав і свобод, а також задоволення політичних, економічних, культурних та інших інтересів мають право на об'єднання в громадські організації. Це право є невід'ємною частиною прав людини і громадянина. Воно проголошене Загальною декларацією прав людини, Конституцією України та законами України. В державах розвинутої демократії громадські організації діють в усіх сферах суспільного життя, вносять вагомий внесок в справу загального добробуту і стабільного поступу, є важливим чинником соціального та політичного життя.

Однією з перших недержавних організацій в світі була «Міжнародна Комісія Червоного Хреста» (англ. International Committee of the Red Cross), яку було засновано в 1863 році. Сам термін «недержавна організація» було введено в обіг Організацією Об'єднаних Націй у 1945 році Договором ООН (Стаття 71 §10). Визначення терміну Міжнародна недержавна організація (англ. International Non-governmental Organization, INGO) уперше було сформульовано в резолюції 288 (X) ECOSOC 27 лютого 1950 року [3].

В сучасних умовах основними неприбутковими організаціями, що працюють в Україні є: АЙРЕКС (IREX), АКСЕЛЗ (ACTR ACCELS), Інтерньюз Нетворк (Internews Network), Інтерньюз Україна (Internews Ukraine), Фулбрайт (Fullbright), Національний Фонд Підтримки Демократії (National Endowment for Democracy – NED), Дім Свободи (Freedom House), Консорціум Економічних досліджень і освіти (EERC), Польсько-Американсько-Українська Ініціатива (PAUCI), Фонд Євразія (Eurasia Foundation), Каунтерпарт Інтернешнл (Counterpart International), ЮКАН (UCAN), представництво ООН в Україні.

Еволюція розвитку діяльності недержавних організацій в Україні наведено в таблиці.

Таблиця

Етапи розвитку недержавних організацій в Україні

Етап	Період	Напрями діяльності
1	1991–1997 рр.	Діяльність була пов'язана з питанням розвитку основних засад та інфраструктури ринкової економіки
2	1997–2003 рр.	На цьому етапі діяльність організацій спрямована на поглиблення структурних, правових реформ, демократизації громадянського суспільства, забезпечення постійного економічного зростання, підтримку екологічної і ядерної безпеки, підвищення рівня і поліпшенню якості життя людей у регіонах, відродженню культури і духовності
3	з 2004 року	Подальший розвиток недержавних організацій спрямований на перехід від суто фінансового і технічного сприяння до партнерства. Зусилля сучасних громадських організацій пов'язані з впровадження програм, які передбачають, перш за все, інвестиції в малий і середній бізнес, партнерство між навчальними і медичними закладами, недержавними організаціями, містами, діловими і професійними об'єднаннями, обмін студентами, фахівцями і працівниками та підприємцями розвинених країн і країн, що розвиваються.

Примітка. Побудовано автором за даними [4]

Одним із яскравих прикладів діяльності неприбуткових організацій в Україні є ефективна міжсекторна взаємодія організації IREX «Українська програма партнерства ЗМІ і бізнесу», в рамках якої проявилися новітні гуманітарні особливості ціннісного управління. Аналіз глибоких інтерв'ю менеджерів україно-американського проекту технічної допомоги дає матеріал для розуміння уявлень американських менеджерів про ціннісно-цільові орієнтири участі малого і середнього бізнесу в програмах міжнародного розвитку. До них належать загальнодемократичні цінності розвитку свободи слова, прав людини на інформацію, обмін професійним і культурним досвідом, пізнавальні інтенції відносно інших країн, участь у розвитку освіти й міського середовища, прагнення власників бізнесу до розвитку своїх співпрацівників шляхом участі у таких програмах [5].

Неприбуткові організації мають значний вплив на прийняття країнами важливих рішень, а отже, і на світовий курс розвитку суспільства. Соціально-економічний розвиток країни – це глобальний процес, в якому країна повинна скоординувати свої зусилля з усім світовим співтовариством в напрямку реалізації цілей і принципів нової цивілізаційної моделі. У довгостроковому плані успішне вирішення завдання соціально-економічного розвитку буде залежати від нових підходів, що приведуть до зміни звичної практики на всіх рівнях як офіційного, так і приватного життя суспільства.

Недержавні організації мають певні переваги у вирішенні соціально-економічних питань перед державними структурами, а саме:

- виступають альтернативою урядам у вирішенні складних проблем, оскільки вони більш рухливі, швидше, ніж офіційна політика, здатні реагувати на кон'юнктуру, їхня діяльність незалежна від тимчасових політичних коливань, «звільнена від гніту повсякденної політики»;

- ближчі за інші інститути до реальних індивідуальних інтересів, де ступінь спільності, особиста значимість і внутрішня мотивація цих інтересів регулярно перевіряється, підтримується і розвивається через безпосереднє особисте спілкування;

- вирізняються своїм почерком: завжди діють впевнено, наполегливо, рішуче; їхні цілі виражені просто, доступно і ясно; вони відкриті, гнучкі; вміють легко домовлятися та ефективно співпрацювати; діють гласно, прозоро;

- конструктивно налаштовані на реалізацію конкретних завдань у сфері своєї компетенції;

- на міжурядовій арені сміливо висловлюють свої погляди, оскільки є відносно незалежними у своїх рішеннях порівняно з дипломатами, зайнятими у сфері двосторонніх відносин;

- володіють додатковою професійно значимою інформацією, якої часто не мають урядові структури, об'єднують висококваліфікованих спеціалістів у своїй сфері;
- беручись за принципові питання, зосереджуються на цілях, які держави часто підпорядковують іншим зовнішньополітичним інтересам або повністю ігнорують;
- використовують активність місцевих членів на рівні держави з метою включення внутрішньої громадської думки [6, С. 100-101].

Проте, діяльність недержавних організацій пов'язана із чинниками негативного впливу на процеси їхнього розвитку (рисунок).

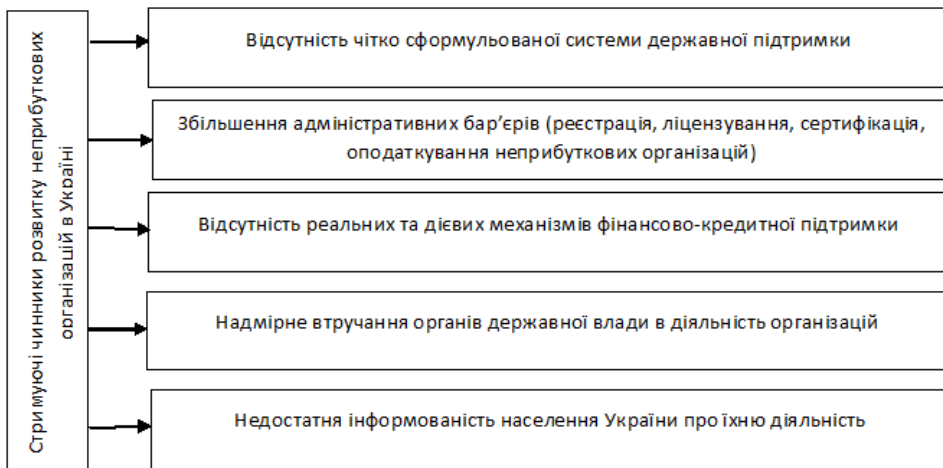

Рисунок. Чинники негативного впливу на розвиток неприбуткових організацій в Україні

У сучасних умовах популярною є схема, що передбачає поєднання державних соціальних послуг з правом надавати окремі їх види недержавним організаціям. Соціальне партнерство держав з неурядовими організаціями вигідно як з політичних, так і з економічних міркувань. Політична вигода полягає в тому, що неурядові організації сприяють зниженню соціальної напруженості та підвищенню довіри громадян до офіційної соціальної політики. Економічна вигода полягає в здатності неурядових організацій залучати додаткові, благодійні фінансові кошти для реалізації соціальної політики держав [7, С. 288].

На нашу думку, найбільш ефективними заходами, які б стимулювали активну участь недержавних організацій у вирішенні соціально-економічних проблем України, є наступні:

- створення сприятливих організаційно-правових та інформаційно-технічних умов для діяльності недержавних організацій;

- визначення пріоритетних напрямків державної політики та часткове делегування недержавним організаціям окремих функцій державних органів в сфері лібералізації економіки;
- надання пільг по податкам, зборам, орендній платі та іншим платежам недержавним організаціям, які займаються шефською, спонсорською, благодійною діяльністю;
- цільова фінансова підтримка соціальних програм міжнародних недержавних суб'єктів соціальної політики за рахунок бюджетних коштів держав;
- акумулювання наявної інформації недержавними організаціями у сфері фінансової допомоги та адаптація міжнародного досвіду стимулювання соціально-економічного розвитку країни;
- поступове запровадження системи нормативного регулювання фінансування громадських організацій, що надають соціальні послуги, схвалені державою, а також механізму оплати послуг за допомогою ваучерів;
- збільшити обсяги державної фінансової підтримки організацій громадянського суспільства шляхом законодавчого закріплення кореляції їх розмірів з об'єктивно визначеним відсотком від ВВП. Розглянути доцільність перерахування коштів від доходів державних лотерей та відсотка від доходів платника податків на потреби недержавних організацій [7, С. 289].

Процес розвитку діяльності неприбуткових організацій надасть можливість впливати на механізми ринкового регулювання, зменшення втручання держави у сферу підприємницької діяльності у різних формах адміністративного та прямого державного регулювання. Основною функцією неурядових організацій стає створення та збереження конкурентного середовища, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу.

Висновки. Отже, найвпливовішими аспектами впливу діяльності неурядових організацій на соціально-економічний розвиток є: виявлення різноманіття спрямувань громадян на вирішення тих чи інших суспільних проблем; надання можливостей громадянам реалізувати свої цілі, об'єднуватися єдинодумцям і боротися за втілення своїх ідей; підняття і вирішення питань цікавих та потрібних для громадян, але на які держава закрила очі; проведення глибокої трансформації громадського кругозору; розробка інформаційних систем, регіональне планування, координування програм соціального розвитку і залучення коштів з різних джерел та збільшення цих джерел. Саме для вирішення таких питань необхідно поширювати поняття недержавних організацій серед населення. Це дасть змогу втілити вже існуючі ідеї і знайти нові перспективи.

1. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/card/2755-17>.
2. Закон України «Про громадські об'єднання» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>.
3. Договір ООН (Стаття 71 Параграф 10 288 (X) ECOSOC 27 лютого 1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/ru/sections/documents/general-assembly-resolutions/index.html/>.
4. Буко С. Л. Ціннісні орієнтири сучасного менеджменту : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.04 – спеціальні та галузеві соціології / Буко С. Л. ; Інститут соціології НАН України. – Київ, 2009.
5. Українська програма партнерства у галузі мас-медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian.ukraine.usembassy.gov/uk/programs/umpp.html>.
6. Чернявська Л. Н. Роль міжнародних неурядових організацій у перебудові політичної системи світу в умовах глобалізації / Л. Н. Чернявська // Актуальні проблеми міжнародних відносин : зб. наук. пр. – К. : Інститут міжнародних відносин, 2005. – Випуск 53 (Ч. 1). – С. 95–104.
7. Чалюк Ю. О. Роль міжнародних неурядових організацій у вирішенні соціальних проблем / Ю. О. Чалюк // Формування ринкової економіки: наук. зб. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана"; [відп. ред. О. О. Беляєв.] – 2013. – Вип. 29. – С. 282–290.

Рецензент: д.е.н., професор Левицька С. О. (НУВГП)

**Sazonets I. L., Doctor of Economics, Professor, Sipailo N. A.,
Post-graduate Student** (National University of Water and Environmental
Engineering, Rivne)

IMPACT OF THE ACTIVITIES NON-PROFIT ORGANIZATIONS FOR SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES

In this article we review the essence meaningful characteristic the term "nonprofit organization" and their classification. Researched the stages of development of non-profit non-governmental organizations and their function in social and economic development of Ukraine. The basic activities of public and private influence to encourage the development of non-profit non-governmental organizations.

Keywords: non-profit organization, public organization, social development, economic development.

Сазонец И. Л., д.э.н., профессор, Сипайло Н. А., аспирант
(Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно)

ВЛИЯНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НЕПРИБЫЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ СТРАНЫ

В статье рассмотрены содержательная характеристика понятия «неприбыльная организация», а также классификация этих организаций. Исследованы этапы развития неприбыльных негосударственных организаций и их роль в социально-экономическом развитии Украины. Предложены основные мероприятия государственного и негосударственного воздействия на стимулирование развития деятельности неприбыльных негосударственных организаций.

***Ключевые слова:* неприбыльная организация, общественная организация, социальное развитие, экономическое развитие.**
